

שמעתא למיקתא

גליון רכ"ד אפר' קרח אהיתשעיה קהילות "חניכי הישיבות", רמות ב'

האם מותר להניח מחשב על ספרים בזמן שכותב דברי תורה

א. איסור לגרום בזיון לספרים. ב. מנהג בזיון בכתבי הקדש המודפסים. ג. להגביה ספר על ספר. ד. כשמגביה דבר שאינו קדוש. ה. כשממשו לצורך תלמודו. ו. כשהמחשב אינו דולק. ז. כשעל המסך יש דברי תורה.

עקב ריבוי מכשירים אלקטרוניים המשמשים ככלי כתיבה, רבו השואלים האם מותר להניח מכשירים אלו על ספרי קדש כשדעתו לעסוק בכתיבת חידושי תורה וכדומה.

א. איסור לגרום בזיון לספרים

הנה בכמה מקומות החמירו חז"ל שלא לנהוג מנהג בזיון בספרים. בספרי (פ' כי תצא פסוקא דנח) איתא "כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנהך, ומבואר אמרו כו' לא יכנס לא למרחץ ולא לבורסקי וספרים ותפילין בידו". וכן הוא בשבת (טו.) ובשו"ע (אורח חיים סי' נג טע' ו-ז). ובכרת (כה.) אמרינן דחדר שיש בו ס"ת אסור לשמש בו עד שיוציאם. וכן פסק השו"ע (אורח חיים סי' טע' ב). וכמו כן בעירובין (צח.) מבואר דאין זורקין כתבי הקדש. ואסור להפוך כתבי פניהם, וכשמצאם כפי צורך להפכם. וכן הוא בשו"ע וברמ"א (י"ד סי' רעו וסי' רפב ט"ה) והביאו שם דאפילו הלכות ואגדות אסור.

ובשו"ע מו"ק (כה.) איתא דאסור לישב על מטה שספר תורה מונחת עליה. וכתב הרבינו מנוח (הובא בב"י י"ד סי' רפג) דאית דאמרי דוקא ס"ת, אבל ספרים אחרים לא מחמירין בהו, וטוב להחמיר. וכן פסק השו"ע (י"ד סי' רפב טע' ז) דאסור לישב על מטה שספר תורה עליה. וכתב הרמ"א (שם) ולא יניח אדם ס"ת על ברכיו ובי' אצילי ידיו עליו. וני"ל דהוא הדין שאר ספרים, ע"כ.

ב. מנהג בזיון בכתבי הקדש המודפסים

ועיי' בגליון קצ"ח שהארכנו בס"ד בביאור השיטות בקדושת ספרים הנדפסים דיש סוברים שאין להם קדושה, ובפרט באלו המצויים בזמנינו שאינן נדפסים ע"י כח גברא כלל, עיי"ש. אלא שמ"מ כבר כתב החו"י (סי' קט) דחלילה לנהוג בהם שום בזיון, כי קודש הם מצד הענין הנאמר בהם ומצד התכלית שהוא ללמד ד"ת או מוסר, ע"כ. לשו"י במהרש"ג (ח"ב סי' עג אות ב) שכתב שאין לגעור ביד המקילין להניח אגרת חול באקראי על ספרים הנדפסים כיון שאין להם קדושה.

ג. להגביה ספר על ספר

ויעויין בס"ד (י"ד סי' רפב ט"ג) דאיתא אנשים שנוהגים בשעת לימודם ללמוד בספר, וכשרוצים להגביה הספר שלומדים ופושטים ידם ולוקחים ספר אחר ומניחים תחת זה שלומדים, דאיסורא איכא משום בזיון, וגרע טפי ממניח הספר על ברכיו כי בזה מבוזה הספר להיות המשמש מה שיוכל לעשות בעץ או באבן. ולבאורה היה נראה להביא ראיה להחרימם במ"ש בטשו"ע באו"ח בסי' שט"ו דמותר להניח בשבת ספר אחד מכאן וספר אחד מכאן וספר אחד על גביהן ולא חשיב אוהל כיון שאי"צ לאויר שתחתיו עכ"ל (הטשו"ע), אך זה אינו, דהתם מיירי שצריך לכל הגוי ספרים וללמוד מכולן שיהיו מוכנים לפניו, וקמ"ל דלית בה משום אוהל, משא"כ כאן דמעשה עץ בעלמא שימש בספר והוי בזיון גדול כל שהוא מביאו ממקום למקום אפילו בשלחן אחד, אם לא שחספר התחתון מונח כבר ודאי שרי להניח השני עליו, ע"כ.

ואולם המ"א (סי' קנד ט"ד) כתב דבכה"ג ליכא בזיון כדמשמע במגילה (כו.) דאמרינן דמותר להניח "התיבה" תוך החלון לסתום אותו שלא תכנס הטומאה בבית הכנסת, אע"פ דהוי שמישי של חול. וצ"ל דכיון שאין משתמש בו כלום דמה לי שמונח כאן או כאן מותר, וכ"ש בגידול של הטי"ז דיש להחרימם מעושה ללמוד ממנו, ע"כ.

ולפי"ז מבואר שמותר להריע ספר ע"י ספר, ומשמע דאפילו אין כוונתו ללמוד מהספר שהוא מגביה, וכ"ש כשכוונתו ללמוד ממנו. ולמעשה כתב החי"א (בכל לא אות ח) דלהניח ספר אחר תחת ספר שלומד בו כדי להגביהו יש להחרימם, ואם מונח ספר אחד לכוי"ע מותר להניח ספר אחר עליו. וכלשו"ן זה כתב המ"ב בסי' קנ"ד (סי' ק"א). ומבואר דהעיקר לדינא הוא כהמ"א. ועיי' עוד במ"ב בסימן שט"ו (סי' ק"ז) שגם שם הכריע כהמ"א.

נ"יש לעיין האם היתר זה הוא אפילו כשקדושת הספר שמתחת גדולה יותר, ד"ל שאע"פ שכתב השו"ע (י"ד סי' רפב טע' ב) שאין מניחים נ"י" ע"י חומשים, ולא חומשים ע"י ס"ת, ע"כ. כ"ז כשאין חסר, ד"ל שאע"פ שיש לשמשו. וסתימת הפוסקים הני"ל דאין חילוק. ובלא"ה לפי המבואר לקמן דכל שיש לו צורך ללימוד שרי ה"ה בזה. ועוד מציינו בערוה"ש (י"ד סי' רפב אות כב) שכתב דדין זה נאמר בחומשים הכתובים בקלף לשם קדושת ס"ת, אבל כשלא נכתבו לשם קדושת ס"ת, וכ"ש כשכתובין על נייר וק"י בחומשים הנדפסים קדושתם שוה עם נביאים.

ד. כשמגביה דבר שאינו קדוש

והנה מראיית המ"א הני"ל מהא דמותר להניח התיבה תוך החלון על מנת לסתום הטומאה, מבואר דאף כשהדבר קדוש משמש לדבר שאינו קדוש (דהיינו הקיר שבאים לסתמו), לית לן בה. ולפי"ז י"ל דה"ה בני"ד דשרי להניח מחשב על ספר לצורכו. אלא דיש לדחות דשאני התם דאמרינן דמה אם מונח כאן או כאן, כלומר דאע"פ שהשתמשו עם התיבה לצורך אחר מ"מ ליכא אסור במקום שהוא מונח שם, כי גם שמונחת תוך הכותל ליכא בזיון. משא"כ בני"ד י"ל דאיתא יש לחוש לבזיון הספר שמונח תחת המחשב, ושמה לא שייך בכה"ג טעם המ"א.

וכן מוכח לכאורה דאין היתר להשתמש בספר כשיש בזיון בדבר מהספר חסידים (סי' תתצח) שכתב "אדם שמתקן קונטרסים במים לא ישימם בספר בעוד שהוא לח, ולא ישרטט שום קונטרס על הספר, לפי שהספר יש בו קדושה שהרי כתוב בו כתבי הקודש, ולקונטרס אין קדושה עד שיתבוב בו". וכן פסקו המ"א (שם) והמ"ב (סי' קנד ט"ק לא). [ומי"מ משמע דאם כבר כתב בהם שרי. וכן דקדקו המ"א (שם) והמ"ב (שם)].

ונצא דאיכא בזיון בהנחת דבר הנצרך לצורך כתיבת דברי תורה כל עוד שלא כתבו בו. וכן הוא בספר חסידים בסי' תתק"ז דכתב שאין להצניע קונטרסים שלא נכתבו בספר על מנת להצניעם. ועיי' בתורה לשמה (סי' טו) שכתב שטעם האיסור הוא משום דיש לחוש פן בסוף לא ירצה לכתוב ד"ת בנייר זה, ויעשהו לצרכו לכתוב בו דברי חול, ונמצא שהשתמשו בספרי קודש לצורך חול. אולם באג"מ (אורח חיים סי' עב ד"ה ולכן) נקט שאם הכינן כדי לכתוב עליהן ד"ת לית לן בה, אלא דעיי"ש שלא הביא דברי הס"ח הני"ל ובאמת ממנו משמע קצת דאף כשיחדם ללימוד אסור.

ה. כשממשו לצורך תלמודו

אלא שיש לדחות דהתם אסור כי עצם הנחת הקונטרס אינו לצורך הלימוד, אלא לשרטט, כמבואר בהדיא בספר חסידים הני"ל (והמ"א הביאו בקיצור), וע"כ כל זמן שאין עליו דברי תורה אין להניחו על כתבי הקדש, אבל במקום שחספר משמש לצורך תלמודו י"ל דשרי דאין כאן בזיון.

וכן מוכח מדברי הספר חסידים (סי' תתקנ) גופא שכתב דלא יתנה אדם מספר, כגון אם הוא יושב בחמה ומשים לפניו ספר להגן מפני השמש. ואם שבביל שאינו יכול ללמוד מפני שהשמש זורחת על הספר ועל האותיות, והוא מגין בספר כנגד השמש כדי שיחא לו צל על הספר ועל הכתיבה, מותר, רק לא יכוין להנאתו, ע"כ. וכן פסק החי"א (שם). וכ"כ המ"ב (סי' קנד ט"ק לא) שמותר לעשות כן "בשעת הדחק". [ועיי' בחי"א שהקשה שדברי הס"ח סותרים, שהרי בסימן תתק"ב כתב שהמעתיק את הספר לא ישים ספר אחר למעלה מן השיטה כדי שלא יטעה לפי שהוא נהנה בבזיון הספר, ע"כ. ושמה יש לחלק שהעתיקה בלבד (ש"ל בדרך לימוד) אינה חשובה כצורך ת"ת].

ולפי"ז י"ל דאם אין לו מקום להניח המחשב אלא על הספר, או שנוח לו יותר כך דברי תורה שרי. וכן מוכח מהחי"א (בכל לא אות ח) שפסק דמותר להניח קונטרס (אפי' עדיין לא כתבו עליו) על ספר ולכתוב עליו דברי תורה (וצ"ל דלא דמי להצנעתם בתוך הספר דאסור כנ"ל, דשאני התם שאין לו עתה צורך בהם ללימודו. ולפי התורה לשמה י"ל דדוקא כשמצניעם חיי שמה לבסוף לא יכתוב בהם ד"ת). וכן מציינו בדעת קדושים (סי' רפב ט"ק ג' על טע' ז) שצידד להקל להשען על ספר כשהדבר מסייע ללימוד. וכן ראיתי שפסקו להקל הגריש"א וצ"ל והגר"ק שליט"א (גני הקדש פ"ג מהגה כו). [ואע"פ שהמ"ב כתב להקל לעשות צל ע"י ספר לצורך הלימוד רק בשעת הדחק, יש לחלק דשאני התם דהוי זלזול גדול, ואין הדרך לעשות כן אף לצורך הלימוד. משא"כ כשכותב על דף או מחשב המונח על ספר שאין בו זלזול כי כן דרך הלימוד]. וכן אי"ל אחד מפוסקי זמנינו.

המבטל זמנו בלימוד שאר חוכמות או בטיוול וכדומה האם עובר איסור בכל רגע ורגע

נצטוונו בתורה (דברים ו, ה-ו) "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווק היום על לבבך וכו', ודברת בהם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך".

ודרשו חז"ל (יומא יט:) ת"ר ודברת בהם, כ"ס יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים. רבי אחא אומר ודברת בהם, עשה אותן קבע ואל תעשם עראי. אמר רבא השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר ודברת בהם ולא בדברים אחרים. רב אחא בר יעקב אמר עובר בלאו שנאמר כל הדברים יגיעים לא יוכל איש לדבר.

ובפשטות נראה דכל שיחת חולין אסורה. אולם ברש"י (שם) פירש: ולא בדברים אחרים - שיחת הילדים וקלות ראש.

וברי"ף (בבב"א ט:) סתם וכתב - גרסיןן יומא ודברת בהם ולא בתפילה, ודברת בהם ב"ש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים, ודברת בהם עשה אותן קבע. ע"כ.

וביאר ה"ר יונה שם פ"י ב"ש יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים - כלומר אפי' בק"ש באלו יש לך רשות לדבר, שהם מפני היראה ומפני הכבוד, אבל בדברים אחרים אין לך להפסיק. ודברת בהם עשה אותן קבע - שיהיו כל דבריך בזה, וכן אמרו בירושלמי מכאן שהשח שיחת חולין עובר בעשה, ושיחת חולין מקרי כשמדבר בדברי הבאי, אבל כשמדבר בעסקיו לצורך פרנסתו אע"פ שאינה שיחה של תורה מותר לצורך במהרי"ץ חיות (יומא ט) דמדברי ה"ר יונה דהביא דבר זה בעם הירושלמי, מוכח דהך דעובר בעשה לא היה תרוב לפניו בבבלי.

ובמנוי המצוות (רמב"ם, רמב"ן, חינוך ועוד) לא מציינו כלל שמנו דבר זה בכלל מנין מצוות עשה. וברמב"ם בהלכותיו (הל' דעות פ"ב ה"ד) לא כתב כן אלא בדרך הנהגה, וז"ל - לעולם ירבה אדם בשתיקה ולא ידבר אלא או בדבר חכמה או בדברים שצריך להם לחיי גופו. אמרו על רב תלמיד רבינו הקדוש שלא שח שיחה בטלה כל ימיו, וזו היא שיחת רוב בני אדם. ואפי' בצרכי הגוף לא ירבה אדם דברים וכו'.

(יעויין עוד באור שמה (הל' ת"ת פ"א ה"ב) שכתב דנראה דרבא אויל אם קריאת שמע דרבנן, ומוקי ודברת בהם לדברי תורה (בבב"א י"ג). אבל למאי דקמ"ל דעל ק"ש קאי אין שייך לדרוש בהם ולא בדברים בטלים.)

ובמאיירי (יומא י"ט:) כתב - לעולם יזהר אדם שלא להיות ביושבי קרנות ושלא לדבר בשיחה בטלה אלא כפי מה שיכריחנו הצורך, דרך צחות אמרו השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר (דברים י"ז) ודברת בהם ולא בדברים בטלים.

ואולם הסמ"ג במנין הלאוין (ל"ח י"ג) גבי לא דפן יסורו מלבבך כל ימי חייך, הוזכר בתוך דבריו דברי רבא דהשח שיחת חולין עובר בעשה (אך במנין המצוות עשה לא מציינו שמנה עשה זה בכלל מנין העשין). ובהנהגות מיימוניות (קושטניא - הל' ת"ת פ"א ה"ג) כתב משמיה דהסמ"ג דאסור לדבר דברים בטלים.

והביא דבריהם הדרכי משה (י"ד הל' ת"ת סי' רמ"ו אות ט), ואף הביאם להל' בהנהגות לשר"ע (שם) וכתב דאסור לדבר בשיחת חולין.

וכיוצ"ב כתב בשו"ע הרב (פ"ג מהל' ת"ת ה"ו ת"ז) דגם המתפרנס ממעשה ידיו, ואפי' תורתו עראי בקביעות עתים לתורה, לא הותר לו מן התורה אלא לטקוק בעסקיו שהם צרכי פרנסתו ומשא ומתן, ממה שאמרה תורה ואספת דגגן, אבל לא בדברים בטלים לגמרי בין לדבר בין לשמוע וכו'.

ואולם המג"א (סי' קנ"ז ט"ק ב) סתם וכתב - השח שיחת חולין עובר בעשה פ"י דברי גנאי וקלות ראש. וכ"כ המש"ב (סי' קנ"ז ט"ק א, וסי' ש"ב ט"ב) וצ"ע בח"ח פרישה עש"ן י"ב).

וכן משמעות דברי והמ"א באו"ח י"ג ש"ו, שכתב דבנ"א שסיפור שמועות ודברי חידושים הוא עונג להם מותר לספרם שכתב כמו בחול. ע"כ. ומשמע דליכא איסורא משום שיחת חולין.

ואמרינן במבנות (טז) א"ר אמי מדבריו של ר' יוסי נלמוד אפי' לא שנא אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצות לא ימוש ספר התורה הזה מפניך. אמר ר' יוחנן משום רשב"י אפי' לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש. שאל בן דמה בן אחותו של רבי ישמעאל את ר' ישמעאל, אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמה יוגית, קרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפני והגית בו יומם ולילה, צא וברוק שעה שאינה לך מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמה יוגית.

וביאר מהרש"א (שם) דר' ישמעאל ס"ל דיומם ולילה ממש קאמר. ולרשב"י מצוה שחרית וערבית, ולר' ישמעאל מצוה כל היום ולכל הלילה.

ואולם בפירוש הגר"א (שנ"ח אליהו ריש פאה) מבואר דרשב"י ור' ישמעאל לא פליגי, דאיתא שם - ות"ת נמי אין לה שיעור לא למטה ולא למעלה. דכתיב והגית בו יומם ולילה, ואי"כ אין לה שיעור למעלה, ולמטה הוא נדעמ"ב בתיבה אחת פיטר וכו'. והוא דכתיב והגית ביומי נמיצא בתיבה אחת, היינו דאילו לא הוי כתיב והגית ה"א שאינו צריך אלא תיבה אחת ולא יותר אף שיש לו פנאי ללמוד, לכך נאמר והגית וכו' לומר שחייב אדם ללמוד תורה יום ולילה, אך אם צריך לטקוק במצוה אין בדרך ארץ שהוא ג"כ מצוה אזי הוא פוטר את עצמו בתיבה אחת.

ואכן על דברי והמ"ב (הל' ת"ת פ"א ה"ח) המובאים בשו"ע (י"ד סי' רמ"ו סי"ב) דחייב אדם לקדש לו זמן לת"ת ביום ובלילה, ציין הגר"א (סי' ט) דאם לא קדש לו דמה וכו'.

ו. כשהמחשב אינו דולק

והנה לפי המבואר לעיל דמותר להניח דף ריק על ספר על מנת לכתוב עליו ד"ת, י"ל דה"י מותר להניח מחשב על הספר ע"מ לכתוב ד"ת אפי"ע שעדיין הוא מכובה, כיון שכוונתו לכתוב עתה ויש לו בזה משום צורך הלימוד. ואינו דומה למסרטט קונטרסים הדתם אין לו צורך לימוד, ועיין.

ז. כשעל המסך יש דברי תורה

וגדולה מזו נראה דאף כשאינו עושה כן לצורך לימודו, מותר להניח על ספר קודש מחשב כשעל המסך מופיעים דברי תורה, די"ל דכיון שעל מסך המכשיר יש דברי תורה וכל המכשיר עתה עומד לשימוש זה דאין כאן זלזול, והוי כהנחת ספר על ספר דשרי. [ואפי"ע שאין על המכשיר דין קדושה כלל, מ"מ לא מטעם קדושה מתיריין, דהרי דף חלק מותר להניח אם מניחו לצורך הלימוד דבכה"ג ליכא זלזול, ואי"כ הי"ה הכא כ"ז שיש על המסך דברי תורה י"ל דליכא זלזול. וכן נרא' מהתורה לשמה שכתב שטעם האיסור שמא ימצא שמשם לדבר חול, ואם יש דברי קדושה על המסך י"ל דאינו ממש דברי חול]. וצ"ע.

מסקנת דינא-

העולה לדינא, מותר להניח מחשב לצורך כתיבת דברי תורה על גבי ספר קודש אם משמשו לצורך תלמודו. ואף כשהוא מכובה, אם עושה כן לזמן מועט ע"מ להמשיך ללמוד נמי שרי. אולם אין להניח מכשיר זה כשהוא מכובה על ספרים כשאין דעתו להמשיך ללמוד ולכתוב, דיש בזה משום בזיון לספר.

המכה חברו דרך שחוק, האם עובר על לאו דפן יוסיף

- א. איסור לחבול ולהכות חברו. ב. כשצריך להגן על עצמו. ג. חיוב תשלומים כשחברו נותן לו רשות לחבול בו. ד. לאו דפן יוסיף כשחברו נותן לו רשות להכותו. ה. כשעושים כן לצורך.

א. איסור לחבול ולהכות חברו

נתן **בב"ק** (צ: א.א.) החובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי פטור, אחרים שחבלו בו חייבים. ועי' **בכתובות** (ג.ג.) שמבואר שכל המכה אדם כשר עובר על לאו (דברים פ"ה ט"ז) ד"ללא יוסיף פן יוסיף. ועוד למדנו **בסנהדרין** (נח.) המרים ידו על חברו להכותו אף על פי שלא הכהו נקרא רשע. ומייתיי לה מדכתיב (שמות ט"ז ט"ז) ויאמר לרשע למה תכה רעך, למה הכית לא נאמר, אלא למה תכה אף על פי שלא הכהו נקרא רשע, ע"כ.

וכן פסק **הרמב"ם** (חובל ונזק פ"ה ה"א) שאסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחברו, ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מישראל בין קטן בין גדול בין איש בין אשה דרך נציון [יש גורסין בזיון] הרי זה עובר בלא תעשה, שנא' (דברים פ"ה ט"ז) לא יוסיף להכותו, אם הזחירה תורה שלא להוסיף בהכאת החוטא קל וחומר למכה את הצדיק, ע"כ. והביאו **השו"ע** (ח"מ ט"ז תכ ט"ז) ו[עיי' בגליון רכ"ג האם איסור חבלה בעצמו הינו מה"ת או מדברבן].

ב. כשצריך להגן על עצמו

ואיתא עוד **בב"ק** (ג.ג.) ב' שחבלו זה בזה יצאו זה בזה, אם חבל אחד לחברו יותר ממה שחבל בו משלם לו במותר נזק שלם. וביאר **הרא"ש** (שם פ"ג ט"ז) דדוקא שהתחילו שניהם כאחד, ולא לאחר שחבל זה בחברו הו"ר גס הוא מיד וחבל בו, אבל אם התחיל האחד שפטור, שיש לו רשות לשני לחבול בו כדי להציל את עצמו. ומיהו צריך אמידה אם היה יכול להציל עצמו בחבלה מועטת וחבל בו הרבה חייב מידי דהוה אהיה יכול להציל עצמו באחד מאבריו והרגו. וכן הדין באדם הרואה חברו מכה את אביו או בנו או אחיו והרואה הכה המכה להציל את קרובו, שפטור, וכן אם רואה אחד מישראל מכה את רעהו ואינו יכול להצילו אם לא שיכה המכה, אף על פי שאינו מכהו מכת נפש יכול להכות בזה כדי לאפרושיה מאיסורא, ע"כ. וכן פסקו **הטו"ע** (ס"ז תכא ט"ז).

ג. חיוב תשלומים כשחברו נותן לו רשות לחבול בו

ושנינו עוד שם (ב"ק צב.) האומר סמא את עיני על מנת לפטור חייב. ואקשינן עלה **בגמרא** (צג.) מדתנינא הכני פצעני על מנת לפטור פטור. אמר רב ששת משום פגם משפחה. פירוש בסמא את עיני איכא פגם שהוא חסר אבר, מה שאין כן בהכני פצעני. ואמרין תו אמר רבי הלשעיה משום פגם משפחה, רבא אמר לפי שאין אדם מוחל על ראשי איברים שלו, רבי יוחנן אמר יש הן שהוא כלאו ויש לאו שהוא חסר, תניא נמי הכי חכני פצעני על מנת לפטור ואמר לו זה הן שהוא כלאו, שבר אמר כדן קרב אדם כסותיו על מנת לפטור ואמר, לאו זהו לאו שהוא חסר, ע"כ.

ועי' **ברמב"ם** (חובל פ"ה ה"א) שפסק ע"פ ש"ס הנ"ל שהאומר לחברו סמא עיני קטע את ידי על מנת שאתה פטור, הרי זה חייב בחמשה דברים, שהדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך, ע"כ.

אולם **הרא"ש** (ב"ק פ"ח ט"ז) יצא לחלק שאם הנחבל אמר לו בפירוש ע"מ שתפטר ודאי פטור, אלא מיירי שהנחבל אומר קטע יד או סמא עיני סתם, ושאל אותו החובל אתה אומר לי ע"מ שאפטר, והשיב לו הנחבל כן, אפילו שאומר הנחבל הן שנראה כמו שאומר בניחותא דמשמע נותן לו רשות ע"מ שיפטר אפי"ה חייב, שיש לנו לפרש דבריו דבתמיה אמר הן כלומר והיאך הייתי אומר לך דבר זה ולכך חייב, אבל אם א"ל בפירוש ע"מ ליפטר פטור, ע"כ. וכן הביא **הטור** (ס"ז תכא).

ועי' **בשו"ע** (שם ט"ז) שפסק כהרמב"ם. **והרמ"א** (שם) פסק כהרא"ש. ועי' **בסמ"ע** (ס"ק כא) שכתב שאף לדעת השו"ע שלא מחלק כהרא"ש, היינו בחסרון איברים, אבל אם א"ל הכני פצעני ע"מ לפטור, והוא פצע בו בלא חסרון ראשי איברים, הוא פטור. ע"כ. ועי' **באג"מ** (ח"מ ט"ז) שכתב דאף באופן שיהיה פטור מלשלם, יהיה פטור ממלקות, דנחשב כשילם מצד המחילה].

ד. לאו דפן יוסיף כשחברו נותן לו רשות להכותו

אלא דכל זה לענין פטור תשלומים. אולם אכתי יש לדון האם אף מצד הלאו הנ"ל רשאי לעשות כן. ונפ"מ בעובדא דהוה במי שהתקרב לדת ושאל האם רשאי עדין להתאגרף כמו שעשה בעבר או שיש בזה איסור מן הדין.

והנה **הגר"ז** (נזק גוף אות ד) כתב דאסור להכות את חברו אפילו הוא נותן לו רשות להכותו כי אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו ולא לביישו ולא לצערו בשום צער. וכן נקט **האג"מ** (ח"מ ט"ז) שאפילו אם נתן רשות לחברו להכותו עובר על לאו כיון שאסור לאדם לחבול בעצמו כדאיתא בב"ק (צא.) ואיפסק בן **ברמב"ם** (חובל ונזק פ"ה) ודאי אין רשותו כלום לסלק איסור בל יוסיף מעליו. וכי"כ **החזו"נ** (ח"מ ט"ז יט ס"ק ה) דלא מהני מחילה [ועיי"ש שלמד כן מסנהדרין (ט"ז)]. דלא **כהמנ"ח** (מצוה חח אות א) שנקט דליכא לאו בכה"ג. ועי' **בשד"ח** (ח"א פאה"ש מע"א כלל מ"ד ותמיה) שהביא בשם המהרל"ני"ח כסברת המנ"ח, ותמה על דבריו.

ה. כשעושים כן לצורך

מעתה י"ל שבני"ד אין מקום להקל, דהרי לא מהני תניית רשות. אלא דיש לדון להתיירא כשיש לו תועלת מזה (כגון ללמוד הגנה עצמית וכיוצא בזה) כיון דשרש איסור זה הוא כשעושה דרך נציון כמ"ש **הרמב"ם** (ח"מ פ"ה ה"א) הובא לשונו בסמוך. וכבר הבאנו בס"ד בגליון רכ"ג שעיקר האיסור לחבול בגופו הוא מטעם "בל תשחית" ובמקום דיש תועלת לית לן בה.

ועבר דקדק **המהר"י אסאד** (יור"ד ט"ז רמט ד"א אב) מהרמב"ם הנ"ל שכתב "כל המכה אדם וכו' דרך נציון [ויש גורסין בזיון] וכן בלידת, הרי דלא אסרה תורה אלא דוקא דרך נציון, וטעמא נ"ל מלשנא איהם דיהיב טעמא פן יוסיף וכו' ונקלה אחיך וכו', הרי דעל ביונינו חסה התורה ודומ"י דהתם בגלוק בב"ד הכתוב מדבר דרך נציון דוקא. ובב"ק (ט"ז) מדמי חברו בגוף לבל תשחית דבגדים יעו"ש, וכיון דאפילו בגדים דה"ל פסידא דלא הדר לא אסרה תורה אלא דרך השחתה כמ"ש הרמב"ם (מלכים פ"ה ה"ח), כ"ש גופו דפסידה דהדר הוא דלא אסרה תורה אלא דרך נציון, ועי"כ. וכעין זה מצינו **לגר"ז** (שם) שאם מצער עצמו דרך תשובה ליכא משום איסור הנ"ל.

אולם כ"ש כשעושה מפני התועלת וההכרח, אבל כשאין בזה צורך גמור, כגון שעושה כן דרך "ספורט" נראה דאין מקום להקל דאפשר דבכלל דרך נציון הוא, ועוד שהדבר מעורר מדת אכזריות. ועל כן במקום שעושים דרך שחוק וכדומה יש לאסור עכ"פ במקום חבלה גדולה. וכי"כ **באג"מ** (ח"מ ט"ז) שאם נתן לחברו רשות לחבול בו וחבל בו חבלה שפחותה משו"פ, מסתבר שעל חבלה קטנה כזו שהוא גם בלא צער ובלא בושת אין זה דרך נציון ובזיון כשנותן לו רשות ואין מקפיד על זה, שאינו עובר בהל"ת דלא יוסיף דהוא כדרך שחוק בעלמא, דהלאו אינו עובר אלא כשהוא דרך נציון ובזיון כדאיתא ברמב"ם שם, וממילא לא שייך מלקות. אבל בחבלה גדולה שהוא דרך נציון ובזיון לא תועיל תניית הרשות לסלק האיסור מעליו, מאחר שאדם הוא עצמו אסור לחבול בעצמו, ע"כ.

מסקנת דינא-

העולה לדינא, אסור לאדם לחבול בעצמו, וכן אחרים אסורים לחבול בו. ואף אם חברו נתן לו רשות לחבול בו, אסור. ואף בדרך שחוק בעלמא יש להזהר בדבר. אלא שבמקום ששניהם עושים לצורך, כגון לצורך הגנה עצמית, ליכא איסור.

וכן **בשו"ע הרב** (הל' ת"ת פ"ג סעיף ו' ח"ד) כתב בפשטות - וגם המתפרנס ממעשה ידיו, ואפי' תורתו עראי בקביעות עיתים, לא הותר לו מן התורה אלא לעסוק בעסקיו שהם צרכי פרנסתו ומשא ומתן וכו', אבל לא בדברים בטלים לגמרי בין לדבר בין לשמוע וכו'. ולא בדברים בטלים לבד אלא אפי' בהכוננת העולם אסור לעסוק, שנאמר ודברת בם שלא תערב עמהם דברים אחרים וכו'.

או"ח באור שמיח (הל' ת"ת פ"א ה"ב) כתב - ונראה לי לברך דבאמת כל המצוות המה שווים לפחות שבפחותים ולמשה רבינו ע"ה, התורה אחת להם כתיב (מדרב ט"ז כ"ט) החיוב המצווה גבול יש לה. כמו נטילת אתרוג בניענוע בעלמא יצא, רק המדקדקים נושאין אותו כל היום וכיו"ב. ולכן לא כתבה התורה מידות רק ברמז, דלמשל מידת הנקמה (ויפא כ"ג) כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר (פחובת ז"ל), ומלך שמחל וכו', ולכן אין זה חוק בפרט שווה לכלל הישראל, רק כל אחד לפי ערכו, רק נקימה דממון שווה לכולם, וכן בגאווה וכיו"ב, וכן לפנים משורת הדין, ובקור חולים וקבורה וכו', והדברים ארוכים בספרי המחקר.

ונמצא מצוות ת"ת אשר בודאי אם יבקש האדם טרף ומוזון בכ"ז אינן נחשבים מצוות ת"ת, ואספת דגנן קיים (דברים י"א י"ד), וכן למשל אדם חלוש המזוג וכן כל אחד לפי ההכרחיות שלפי הרגלו, וכן לפי טוהר נפשו של אדם, כי

אינו דומה בחיוב ת"ת האביא אשר נפשו מרגשת שכללה הנפש ונקשרת בעבותות אהבה לית, לאיש אשר כחוח נפשו נרפים ועצלים. לכן איך היה מחוק הבורא לחוק חיוב ת"ת לכלל ישראל, ונתן תורת כל אחד בידו, ואין לאל יד האנושי ליתן המידה האמיתית לזה. לכן באו חכמים ופירשו לנו גדר מוכיח באמיתות ת"ת, ק"ש בעזרתי, ק"ש בעזרתי, קיים והגית בו יומם ולילה (פחות ט"ט). כיון שלומד קבלת המצווה ואזהרתה בשחרית וערבית כבר קיים מצוותה, אבל יתר מזה הוא בכללי המצוות אשר נבדלו ונפרדו בזה כל איש לפי ערכו ומנהגו, והיא כמו הסר מן המידות המגונות אשר נפרדו זה מזה, ובודאי צריך להתעצם בה האדם בכל יכולתו, כי כפלה התורה הרבה פעמים ענין לימודה, וצריך האדם להלהיב נפשו לשקוד על דלותיה, כאשר הרבו לדבר בזה הספרים הקדושים. ולכן נאמר (שמות י"ח כ) והזהרתם אתהם את החוקים ואת התורות, ודבר השווה לכולם, והודעת וכו' ילכו בה ואת וכו' אשר יעשון, שבוה אינו שווה רק כל אחד לפי מה שהוא אדם. עכ"ל.

ובשו"ת **אגרות משה** (יור"ד ח"ד סי' ל"ו סוף אות ה') כתב - וצריך לומר דהוא משום דבעצם הוי חיוב לימוד התורה עליו חיוב קבוע בלא זמן וגבול, אבל חיובו הוא כזה שישא לילך לפרנסתו ולכל צרכיו, אפי' שהוא רק לתענוגים בעלמא, ולשכיבה ולישיבה לנוח בעלמא כשהנהגה מזה, ואין בזה ביטול המצווה.

וכיו"ב מצינו **באבן האזל** (פ"ג מהל' מלכים ה"ה ה"ה) גבי מאי דכתב שם **הרמב"ם** דאסור למלך לשתות דרך שכרות אלא יהיה עוסק בתורה ביום ובלילה, וכן לא יאז שטוף בנשים דעל הסרת ליבו הקפידה התורה שנאמר ולא יסור לבבו, שכתב - יש לדרוק במה שכתב הרמב"ם דין מיוחד במלך שדבקו הכתוב בתורה יותר משאר העם שנאמר כל ימי חייו ולכן חייב לעסוק בתורה יותר משאר העם, וקשה דבהל' ת"ת (פ"א הל' י') כתב עד אימתי חייב אדם ללמוד תורה, עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך, ומבואר דה דין בכל אדם מישראל. ונראה דכאן אנו דנין באיסור המלך לשתות אף להתענג בהשתיה, וכן בהל' ו' שרוצה להיות מצוי אצל אשתו, וזה אינו אלא במלך, אבל הדיוט מותר לו להתענג אף שזה גירום לביטול תורה בהכרח ע"י השכרות או בעילות נשים, ולהדיוט אינו אסור אלא לביטול תורה בל כ"ס, שאז הוא מסיר ליבו מהתורה עובר על ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך ועוד הרבה פסוקים מחיובי ת"ת, ועי' בספר מעלות התורה בתחילתו שמנה יותר משליש מ"ע ומל"ת על ביטול תורה. עכ"ל.

אך **באגרות הגר"א** כתב - וכל כף הקלע הכל בהבל פיו של דברים בטלים, ועל כל דיבור הבל צריך להתקלע מסוף העולם ועד סופו. וכל זה בדברים יתרים, אבל בדברים האסורים כגון לשון הרע וליצנות ושבועות ונדריים ומחלוקת וקללות בפרט בבית הכנסת ובשבת ויו"ט, על אלו צריך לירד לשאול למטה הרבה מאד. עכ"ל. ונראה דאזיל בזה לשיטתו הנזכרת לעיל.

[כתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

שבת קדש - קריאת התורה (ו)

בנות העולה לתורה - "בנות כל איש ישראל. הנה זרע ברך ה' בנים לא יקשרו, כי מאהבת העם את אבותינו חשק ה' בהם ויבחר בורעם אחריהם, זרע יקבץ איש תם, להיות לו לעם סעולה מכל העמים אשר על פני האדמה, ויעזו ה' את כל המשפטים האלה לחיותו כחיים הזה בזה ובבא.

ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים עדיקים ככל התורה הקדושה הזאת, ועל כן בא עלינו חיוב אמיתי מצד השכל, שכל איש ישראל ישמח בעושי אשר יצר וברא אותו בחלקו וגורלו הקדוש באומה הקדושה הישראלית, ויתן בפחשבתו הודאה תמידית על זה. וביותר בשעה שעולה לקרות בתורה הקדושה התמימה ברב עם קדוש הודרת מלך הקדוש, ובחיוד בשעה שמבקר ברכת התורה לפני ולחאריה. יתן הודאה עצמה בשמחה רבה כנ"ל. (יסוד ויורש העבודה ה, ח)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המעשים"

העלון נתרם בעילום שם להצלחת התורם ומשפחתו - © שמעתא עמיקתא

להצלת הגליון במקום מגוריכם או לימודכם נא לשלוח בקשה לדוא"ל: AMIKTA571@GMAIL.COM